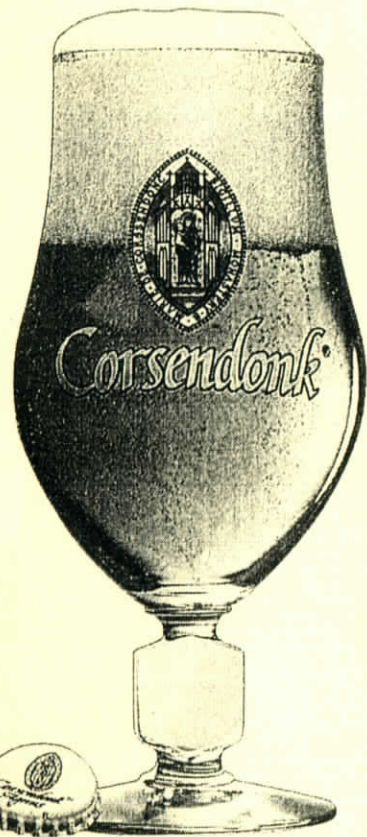

Corsendonk® bier

Pater zacht en donker

Agnus pittig en blond

CORSENDONCA

Trimestrieel tijdschrift
15de jaargang
Nr. 3 september 1998
ISSN 0779-5785

V.u.: Roger Van Mierlo
Draaiboom 4
2360 Oud-Turnhout

Kantoor van afgifte : Oud-Turnhout

VOOR AL UW FEESTEN

ALTA RIPA

Engelstraat 6 2360 Oud-Turnhout
Tel. 014/45.01.01

VERZEKERINGSKANTOOR

JAN AERTS

ALLE VERZEKERINGEN

St. Antoniusstraat 20 2360 Oud-Turnhout
Tel. 014/42.30.92

© *CORSENDONCA* : Alle artikels overgenomen uit ons driemaandelijks tijdschrift moeten de vermelding "Uit *Corsendonca*" dragen, met de jaargang, nummer, pagina en de naam van de auteur.

Omslagillustratie : Lodewijk Jan Conderaerts.

Geboren te Retie op 2 januari 1900. Priester gewijd te Mechelen op 11 januari 1925, werd pastoor van de Sint-Bovoparochie te Oud-Turnhout op 21 september 1947 en overleed te Oud-Turnhout op 20 augustus 1950.

CORSENDONCA

Voorwoord

De zomervakantie zit er voor de meeste onder ons weer op. Hopelijk is deze periode voor iedereen een verkwikkend moment van ontspanning en rust geworden en kunnen we met vernieuwde moed het nieuwe werkjaar weer aanvatten. Het septembernummer van ons tijdschrift moet dan het startschot zijn om er opnieuw, evenwel zonder epo-doping, met frisse moed weer in te vliegen.

Zoals het de laatste jaren steeds het geval is geweest, heeft "*Corsendonca*" niet stil gezeten tijdens deze vakantieperiode. Het boek "De tijd van toen" van Door Mertens is ondertussen persklaar gemaakt en het werk zal tijdens de maand december voorgesteld worden. Meer over deze nieuwe publicatie kan u elders in dit nummer vernemen.

Achter de schermen wordt er ook nog ijverig gewerkt aan een aantal andere projecten die voor de toekomst van "*Corsendonca*" van groot belang zijn. Het documentatiecentrum dat momenteel op een ongelukkige manier op de zolder van het oude gemeentehuis is ondergebracht, schreeuwt al jaren om een betere locatie en ook voor het heemmuseum zoekt onze kring al jaren naar een beter onderkomen. In deze beide dossiers bieden er zich een aantal interessante mogelijkheden aan, waarover we het in een volgend nummer wat uitgebreider zullen hebben.

Daarnaast wil "*Corsendonca*" ook meewerken aan het milieu-educatiecentrum aan de Liereman voor wat het cultuur-historisch aspect van het interreg-project in onze gemeente betreft.

Het wordt dus alleszins een druk en belangrijk werkjaar voor onze vereniging. Maar we zijn er van overtuigd dat de resultaten van deze inspanningen door iedereen die met "*Corsendonca*" begaan is, naar waarde geschat zullen worden.

Wim van Hout
Voorzitter

De gemeenteraad 100 jaar geleden

Op de zitting van de gemeenteraad van **1 juli 1898** wordt de wedde van de nieuw te benoemen gemeentesecretaris vastgelegd op 1600 fr.

Nadien leest de dienstdoende secretaris J. Beyens de lijst met de ingediende kandidaturen voor het ambt van secretaris voor, om dan de raadszaal te verlaten. De gemeenteraad kiest in geheime stemming de nieuwe secretaris: J. A. Peeters krijgt 5 stemmen en wordt dus met een absolute meerderheid benoemd; verder kregen Alf. Waterschoot 3 en J. Beyens 1 stem.

Uit de verslaggeving van de gemeenteraad van **29 juli 1898** blijkt dat een actueel probleem ook toen reeds de aandacht vroeg. Omwille van de fraude bij de vleeswaren wordt voor de verkoop ervan een keuring bij wet verplicht. De gemeente voerde reeds vroeger een keuringstaks in, die echter ver beneden de werkelijke kostprijs lag. Daarom wordt op deze zitting beslist de keuringstaksen vanaf 1 januari 1899 te verhogen met de verplaatsingskosten van de keurders (1,25 fr. per dag). Daarnaast bedragen de taksen voor keuring per stuk: voor paarden, ezels en muilezels 2fr; voor stieren, ossen en koeien 1,5 fr.; voor vaarzen 1,5 fr.; voor kalveren, varkens, schapen 0,5 fr.; voor lammeren, geiten en speenvarkens 0,25 fr.

Tenslotte beslist de raad, zonder de dd. secretaris, dat deze laatste voor zijn prestaties als secretaris a.i. dezelfde wedde van zijn voorganger Diels krijgt, verhoogd met 100 fr. voor extra dienst, zoals het opmaken van de kiezerslijsten.

Op de korte zitting van **20 augustus 1889** legt Jan Aloïs Peeters de eed af als gemeentesecretaris van Oud-Turnhout.

Op **12 september 1898** keurt de raad de verkoop van een stuk weg door de gemeente en een stuk weiland door het Weldadigheidsbureel goed.

Verder besluit de gemeenteraad op vraag van de ingenieur van Bruggen en Wegen te Turnhout om aan iedereen die zich voortaan op de 'wielerweg' (de boord van de weg) tussen Oud-Turnhout en Arendonk nog met een rijtuig, met vee of met paarden verplaatst een geldboete van 5 tot 25 fr. op te leggen en bij herhaalde overtreding een gevangenisstraf van 1 tot 5 dagen.

Hugo Miguet

Hoe onbegrijpelijk zijn 's Heeren raadsbesluiten en ondoorgroendelijk zijn wegen. Rom. II, 23.

†

Bid voor de ziel van zaliger
Aloysius Joannes Josephus PEETERS
 Weduwnaar van
MARIA PAULINA SPAENINKX
 Gemeentesecretaris van Oud-Turnhout
 van 1 Juli 1898 tot 16 Maart 1935
 Lid van den Bond van 't Heilig Hart,
 geboren te Oud-Turnhout 14 Maart 1877,
 godvruchtig overleden te Bouchout 21 Juni 1938,
 voorzien van de laatste H.H. Sacramenten.

Hij was een man van voorzichtigheid en raad, behartigde het welzijn der gemeente, zijn gedachtens zat in zegening blijven. — De wijsheid verleent kennis en standvastig handelen en zij verheft den roem van die haar beoefenen. Eccl. I, 24. — God mengelt het geluk der aarde met bitterheden, opdat wij een ander geluk snuden zoeken, waarvan de soetheiden niet bedrieglijk zijn. — Kwelling en lijden heb ik ontmoet en den Naam des Heeren aanroepen. Dit heeft mij in mijn vernedering getroost. Alwie beproeving uit te staan heeft, is gelukkig; want na de beproeving wacht hem de kroon. — es levens, die God beloofd heeft aan die Hem beminnen. S. Jac. I, 12.
Beminte Dochter en Schoonzoon en Zusters, ik dank U voor de liefdevolle zorgen, waarmee gij mijn leven en mijn siekte hebt verlicht.
Celiefde Broeder, Schoonzusters en Schoonbroeders en verdere Verwanten, vergeet mij niet in uw gebeden, gij, mijn oerwaarde Schoonbroeder, gedenk mij aan het altaar.
 Zoet Hart van Jezus, wees mijn liefde. (M.G. d. afl.)
 Zoet Hart van Maria, wees mijn heil. (M.G. d. afl.)

• Lumen • N. V., Turnhout.

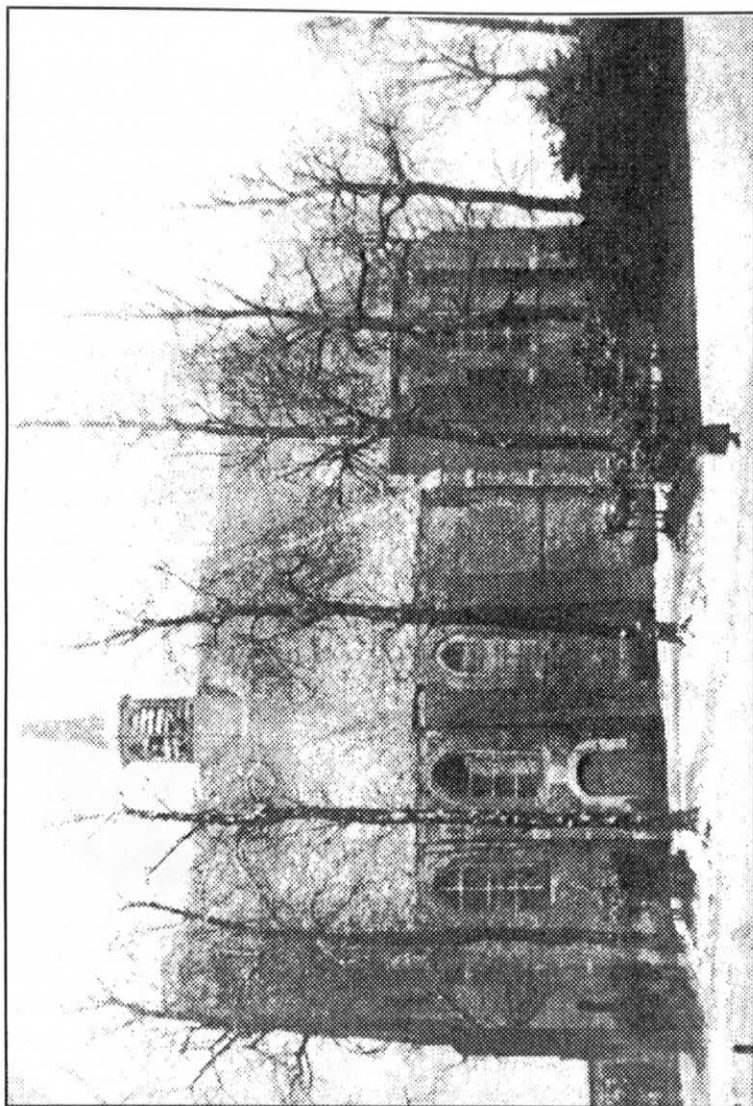

Bidprentje Aloysius Joannes Josephus Peeters.

° Oud-Turnhout 16 maart 1877 † Bouchout 21 juni 1938

was gemeentesecretaris van 1 juli 1898 tot 16 maart 1935

(Bidprentje verzameling Edw. Van Gelder)

De aloude Sint-Antoniuskapel moest in 1891 plaats maken voor de nieuwe Sint-Antoniuskerk. Een groot deel van het afbraakmateriaal van de kapel werd herbruikt in de nieuwe kerk.
(Foto eigendom van Leo Wens - De Witte)

De ouderdom van de Sint-Antoniuskapel

1. Inleiding

Een van de moeilijkste zaken in het heem- en geschiedkundig onderzoek is het dateren van gebouwen. Dat probleem wordt nog acuter wanneer het betrokken gebouw niet meer bestaat. De oudste schriftelijke vermelding betekent niet noodzakelijk dat het gebouw op dat moment ontstaan is en geeft daarenboven geen zekerheid omtrent de verdere evolutie van het gebouw zelf. Vaak merkt men dan dat er in het verleden ooit iemand een uitspraak heeft gedaan over de ouderdom van een bepaald gebouw en dat nadien iedereen deze bewering klakkeloos overneemt. Dit is uiteraard een gevaarlijke redenering, zeker wanneer men in het achterhoofd houdt dat geschiedenis een wetenschap is die steeds nieuwe dingen ontdekt of vernieuwde en verfijnde inzichten verkrijgt. Daarom is het goed om op gezette tijdstippen een onderzoek van nul te laten herbeginnen.

2. De middeleeuwse kerk van Reusel

De afgelopen jaren werd de gesloopte middeleeuwse kerk van Reusel¹ aan een archeologisch onderzoek onderworpen door de Vrije Universiteit van Amsterdam. Dit onderzoek heeft aangetoond dat er een duidelijke structuur zit in de geschiedenis van een religieus gebouw: oorspronkelijk wordt een houten

¹ Kempen, P. van. en Kamp, M. van der, "De opgraving van de middeleeuwse kerk van Reusel in 1997", *De Schééper*, Werkgroep Heemkunde Reusel, 1998, jg.10, maart 1998, p. 13 – 21, met vooral de pagina's 13 tot en met 17.

constructie opgetrokken die nadien vervangen wordt door een romaans natuurstenen gebouw en nog later vervangen wordt door een gotisch bakstenen gebouw.

Helaas zullen wij zulk onderzoek nooit kunnen laten uitvoeren. De nieuwe Reuselse kerk werd naast de oude gebouwd, terwijl de Sint-Antoniuskapel van Oosthoven in 1891 gesloopt werd om plaats te ruimen voor de kerk²...

3. Dendrochronologisch onderzoek

In principe is daarom nog niet alle hoop op een juiste datering verloren. Uit het bestek dat werd opgemaakt voor de bouw van kerk blijkt dat er heel wat materiaal werd herbruikt³. Zo werd er voor 2.000 BEF bouw materiaal gerecupereerd. Het betreft hier zowel bakstenen die in de fundamenteën werden gebruikt, als houtwerk voor de dakconstructies.

Dit laatste biedt de mogelijkheid om daarop dendrochronologisch onderzoek⁴ te laten uitvoeren: de dakconstructie bevat meerdere balken die wijzen op hergebruik. Dit is vast te stellen doordat die balken inkepingen vertonen die voor de huidige constructie geen nuttige functie hebben. Bij zo'n jaarringen onderzoek wordt er een fijn cilindervormig stukje hout uit een balk uitgeboord, dat dan vergeleken wordt met de bestaande standaarden. Elk jaar kent een verschillend verloop. Zo is de ene winter strenger dan de andere en wisselen kwakkelzomers af met mooie zomers. Deze verschillende klimatologische gegevens hebben tot gevolg dat de ene jaar-

² Hout, W. van, *100 jaar Sint-Antoniussparochie Oosthoven*, Corsendonca, Oud-Turnhout, 1988, p. 56.

³ Hout, W. van, *o.c.*, p. 68, voetnoot 31.

⁴ Dendrochronologisch onderzoek is de ouderdomsbepaling door het vergelijkend onderzoek van de jaarringen van hout.

ring dikker is dan de andere en dat het voorjaarshout en het najaarshout van elke jaarring verschilt.

In 1981 kon de Westdeutschen Eichenchronologie de meeste eiken die ouder zijn dan de 19de eeuw en die uit het gebied langs de Maas en in de Ardennen komen, op deze manier dateren⁵.

Voor de Kempen duiken er wel een aantal specifieke problemen op. De hier voorkomende eiken zijn niet erg onderhevig aan de verschillende klimatologische omstandigheden en daarenboven beschikt men niet over veel vergelijkingsstandaarden. Toch hebben we een proefonderzoek laten uitvoeren door lic. David Houbrechts van de Universiteit van Luik⁶, de enige plaats in België waar dendrochronologisch onderzoek wordt uitgevoerd.

In de voormiddag van Goede Vrijdag 10 april 1998 vond het proefonderzoek in de Sint-Antoniuskapel plaats. Er werden drie balken in de toren en één balk op het dak van het koor onderzocht. De uitgeboorde monsters bevatten evenwel te weinig jaarringen om een uitgebreid onderzoek te verantwoorden. Mijnheer Houbrechts stuurde ons nog een kort verslag⁷ van het proefonderzoek waarvan we hier de vertaalde tekst weergeven: "Zoals beloofd, zend ik u een kort rapport over mij bezoek aan Oosthoven. Zoals ik reeds vreesde, geven de vier monsternames (eik, quercus sp.) die ik uitvoerde, dezelfde ken-

⁵ Hoffsummer, P., *Bouwhout en dakconstructies, de dendrochronologie ten dienste van de archeologie en de datering van monumenten*, Gentse Vereniging voor Stadsarcheologie, Gent, 1997, p. 2-4.

⁶ Université de Liège, Centre de recherches archéologiques, Laboratoire de dendrochronologie.

⁷ Brief van 10 juni 1998.

merken van een snelle groei, gekarakteriseerd door brede jaar-ringen die gering in aantal zijn (minder dan dertig). Bovendien is hun groei erg gelijkopgaand met weinig scherpe verschillen, wat karakteristiek is voor "complacente"⁸ bomen. De enige manier om deze moeilijkheden te overbruggen is het beschikken over een grote hoeveelheid monsters (vijftien tot twintig, zonder garantie van een resultaat), wat in dit geval onmogelijk is. Het is dus nutteloos om een volledige analyse uit te voeren op haalbare, herbruikte stukken, temeer omdat ik reeds de interessantste stukken uitgekozen heb."

Langs deze weg willen wij ook het kerkfabriek van Oosthoven bedanken voor de toestemming⁹ die wij verkregen om dit onderzoek te laten uitvoeren.

4. Tot slot

Het dendrochronologisch onderzoek heeft geen uitsluitsel kunnen geven omtrent de ouderdom van de voormalige Sint-Antoniuskapel van Oosthoven. Er blijft nu nog enkel één mogelijkheid over om het gebouw alsnog te dateren, nl. een C-14 datering¹⁰.

Eerst willen we de opportuniteit van zo'n onderzoek nog nader bestuderen.

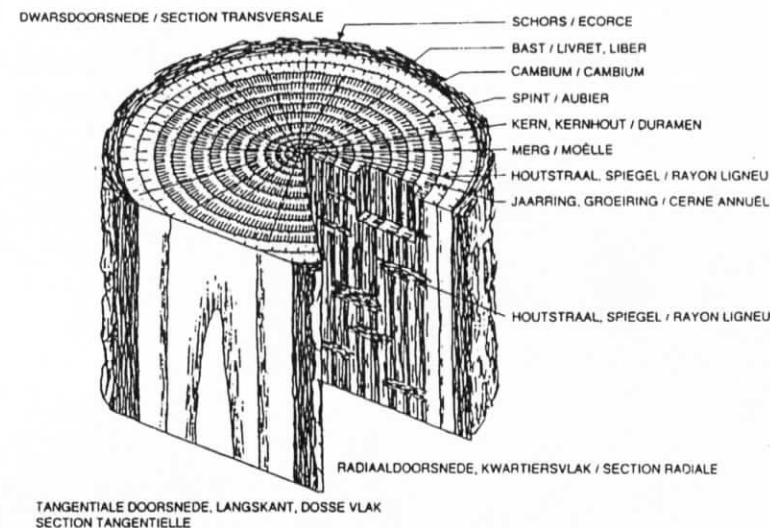
Wim van Hout

⁸ D.i. ongevoelig voor klimaatsveranderingen.

⁹ Toestemming: brief van het kerkfabriek van Sint-Antonijs Oosthoven van 12 februari 1998.

¹⁰ Het *Prisma van de archeologie*, Het Spectrum, Utrecht, 1996, p. 65 omschrijft de C14-datering als volgt: "Een natuurwetenschappelijke daterings-

De structuur van een stuk stam (naar SCHWEINGRUBER 1982)

methode die in 1940 werd ontdekt door W. Libby. Ze berust op het voorkomen van de radioactieve koolstofisotoop C14 in elk levend organisme. De hoeveelheid daarvan is gelijk aan het C14-gehalte in de atmosfeer. Na het afsterven van het organisme wordt geen nieuwe koolstof meer opgenomen. De aanwezige hoeveelheid wordt langzaam afgebroken en verminderd. De halfwaardetijd van deze vermindering bedraagt ca. 5.730 jaar. Door het C14-gehalte te meten in koolstofhoudende archeologische voorwerpen is een min of meer absolute datering mogelijk. De bruikbaarheid van de methode loopt tot ca. 50.000 jaar geleden, maar ze lijkt voor de IJzertijd en delen van de Middeleeuwen minder goede resultaten op te leveren. De oorzaak daarvan is nog niet bekend. De methode berust op de aanname dat de hoeveelheid C14 in de atmosfeer altijd gelijk is gebleven. Mogelijk was dat niet het geval, waardoor afwijkingen zijn ontstaan. De methode wordt geijkt aan de hand van resultaten van de dendrochronologie."

Louis Van Echelpoel en Anna Maria De Beck, de ouders van Gummarus, tijdens hun gouden huwelijksfeest op 4 augustus 1974.

(Foto eigendom Gummarus Van Echelpoel)

Ten huize van ... Gummarus Van Echelpoel.

Voor een volgend artikel in onze reeks Ten huize van... kwamen we, zoals u misschien wel zal merken, terecht bij een echte spraakwaterval. Als geboren en getogen Oosthovenaar praat Gummarus Van Echelpoel immers honderduit over een toen nog onontgonnen stukje Oosthoven, namelijk de streek rond de Kuiltjesstraat en de Wekendam.

Gummarus Van Echelpoel, alias Marus, werd geboren te Oud-Turnhout op 28 augustus 1926, meer bepaald in het gehucht Oosthoven, op de hoek van de Kuiltjesstraat en Werkendam. Zijn grootvader langs moederszijde, Louis De Beck-Van den Eynde, werkte zoals vele Oosthovenaars op de cementfabriek CBR. Hij werkte hier als machinist-smeerder tot hij in 1910 tijdens de uitvoering van werkzaamheden aan een van de machines verongelukte. Hierdoor werd hij onherkenbaar verminkt. Zoals de meeste arbeiders van de cementfabriek woonden zijn grootouders toen in een huis dat eigendom was van de fabriek. Door het feit dat zijn grootvader verongelukte en hij geen werknemer meer was van het CBR, was zijn grootmoeder verplicht om met haar gezin uit te kijken naar een andere woning. Enkele jaren na haar vaders dood trouwde de moeder van Gummars. In 1928 was de cementfabriek over haar grootste bloei-periode heen. Gelukkig voor de werknemers is men toen kunnen beginnen baggeren in de Veestraat. Dit had tot gevolg dat de huizen in de Kuiltjesstraat moesten verdwijnen. Voor haar werknemers bouwde de fabriekseigenaar toen huizen in de Verbindingsweg. In 1930 is de fabriek dan volledig stilgevallen. Gummars overgrootouders waren de eerste bewoners van de huizen langs de vaart op de plaats waar nu Irma Van Ginneken

woont. Hier was toen een kleine smidse gehuisvest. Vooraleer Alfons Van Ginneken dit huis kocht, woonde hier Jan Dresselaerts, vader van Jef Dresselaerts. Hij was hier boswachter. Op de plaats waar nu Marcel Stessens woont, woonden enkele meestergasten. Op het kasteeltje, waar Gummars grootmoeder langs moederszijde nog gewerkt heeft als poetsvrouw, woonde de toenmalige directeur Van Hemelrijk. Zij vertelde dat hier op de bovenverdieping 13 kamers waren. In de Werkendam, op de plaats waar nu Roger Haeseldonckx woont, was de watergeul gevestigd. Helemaal achteraan in zijn hof stond vroeger het pompkot.

Enkele jaren geleden is er in en rond de wijk Werkendam serieuze opschudding ontstaan. Wat was hiervan de oorzaak?

Door de plotse toename van het aantal kankergevallen deed het gerucht de ronde dat dit te wijten zou zijn aan het feit dat er huizen gebouwd zijn op de plaats waar vroeger kleiputten lagen. Deze putten zouden volgestort zijn met schadelijk afval. Gummar is er nochtans vast van overtuigd dat dit niet waar is en dat er in deze putten enkel eigen tuinafval is gestort. De putten die hier door het baggeren van de klei werden gemaakt, werden onmiddellijk terug dichtgegooid. Voor zover hij weet is er hier nooit grond uit andere streken aangevoerd om alles terug op te vullen. Nadat in 1930 de werkzaamheden bij de CBR waren stilgevallen, hebben de vroegere kleigronden braak gelegen. Na een tijdje begon hierop wild hout te groeien en werden de gronden beplant met els en enkele canadabomen. Een els werd om de zeven jaar gekapt zoals dit hoort te gebeuren. Deze produceert immers veel zuurstof tussen het tweede en zevende jaar. Als de Els een vuist dik was, werd het dikste

hout eruit gekapt en de opbrengst verkocht. De bomen werden afgezaagd en een jaar later staan deze opnieuw een meter hoog en produceren opnieuw voldoende zuurstof. Het kappen van de bomen gebeurde meestal rond nieuwjaar omdat de fabriek dan door de vrieskou enkele weken stil lag. Het dikste hout diende om de kachel aan de praat te houden. De canadabomen werden geveld als ze een dikte hadden van één meter doorsnee. Dit canadahout diende om klompen te maken. Tijdens de oorlog heeft Gummar nog canadabomen gerooid aan het Karpermeer. Nadien heeft Jef Nuyens deze gronden gekocht. Alle bomen werden gerooid omdat er te veel wild hout tussen stond. De gronden werden platgewalst met legermaterieel. Later werden er opnieuw canadabomen opgezet. Tot tegen Gummars zijn tuin waren Wateringen. Dit noemde men zo omdat boven aan het Geleg een sluis was gemaakt en aan de zijkanalen van de sluis waren allemaal beemden. Om er voor te zorgen dat het gras in die beemden sneller groeide en zo de opbrengst van het gras vergrootte, liet men die beemden regelmatig vol water lopen terwijl de sluis openstond. Nadien werd dit gras dan verkocht als hooi. De beemden waren ook een goede voedingsbodem voor vissen. Tijdens de maanden mei en juni stond het riet immers zeer hoog. Met als gevolg dat tegen de tijd dat het gras kon gemaaid worden er in de grachten honderdduizenden vissen zaten. Toen zaten er immers nog overal vissen.

Stonden er in de buurt van de Kuiltjesstraat en de Werkendam vroeger veel huizen en waren de huizen hier goed bereikbaar? Hoe lagen de wegen aan de overkant van de Steenweg op Ravels, o.a. de Leeuwerkstraat, de Lage Mierdseweg en De Laks erbij?

Over de Werkendam mocht niemand van het gewone werkvolk. Deze weg was immers eigendom van directeur Van Hemelrijck. Omdat hij met zijn paard en kar soms nogal diepe sporen achterliet, werd de weg elke week met een handschaaf en borstel opnieuw glad gestreken zodat de directeur er zondags weer vlot over kon. De Verbindingsweg was een servitudeweg, hier mocht enkel de bakker met zijn paard en kar over. Andere wegen lagen er toen niet. Te voet kon je nergens door, enkel met paard en kar. Deze karren maakten diepe sporen, soms wel van een halve tot een meter diep. Je moest er ook voor zorgen dat je altijd in hetzelfde spoor reed want anders reed je vast in de modder.

De streek rond de Leeuwerkstraat bestond bijna uitsluitend uit heide. Hier liep wel een weggetje, maar hoe het er hier toen uitzag kan je je eigenlijk niet meer voorstellen. Tijdens de mobilisatie op het einde van de jaren 30 stond heel de beukenotendreef vol met barakken van opgeroepen militairen. Deze barakken waren daar neergezet met de hulp van vier grote paarden, anders kon men niet zover door de velden geraken. In de Lage Mierdseweg, op de plaats waar de familie Vissers nog gewoond heeft, hadden de militairen een groot bord geplaatst met de tekst: "Hier eindigt het mensdom!" Soms had je er ook een kleine wei.

De oorlog was voor vele mensen een harde tijd. Een oorlog kan je je waarschijnlijk alleen maar voorstellen als je hem zelf hebt meegemaakt. Heb je de oorlog bewust meegemaakt? Is er in deze streken hard gevochten?

Tijdens de oorlog was er op het Kasteeltje een keukentje gevestigd voor de Belgische militairen, maar het toppunt van heel

de zaak was dat je hier in het begin van de oorlog niet veel militairen meer zag. De meeste militairen lagen hier al 4 à 5 jaar want er dreigde al enkele jaren een oorlog. De meesten onder hen waren immers al opgeroepen in het begin van de jaren '30, toen de mobilisatie reeds begon. Een aantal onder hen was reeds naar huis teruggekeerd omdat ze ook nog een gezin te onderhouden hadden en er een aantal zelfstandigen bijwaren. Dit had tot gevolg dat daar elke dag meer dan voldoende voedsel was. We mochten er elke dag het te veel aan brood ophalen dat we aan onze varkens gaven. 's Avonds reed de kok met zijn veldkeuken tot op de hoek van de straat. Hier konden de militairen hun voedsel komen afhalen. Nadien konden de burgers er het overschot gaan halen en zo had je voldoende te eten. Nadien is het 17de linie hier gekomen. Zoals bij de meeste burgers sliepen er ook bij ons militairen waaronder een kapper uit Lier. We hebben hem echter niet veel gezien, want twee dagen nadat de oorlog was uitgebroken is hij zijn kleding komen ophalen. Toen het Duitse leger hier binnenviel hebben de Fransen hen nog wat kunnen tegenhouden. Het waren echte commando's. Brutale kerels die als het hen niet zinde, alles vernielden wat ze op hun weg tegenkwamen. Maar ze hebben er wel voor kunnen zorgen dat het nog enkele dagen langer duurde vooraleer het Duitse leger deze streek kon veroveren. Bij de gevechten aan de vaart zijn nog heel wat Franse militairen gesneuveld. Als stille getuige van deze gevechten hebben daar nog lang enkele bunkers met schietgaten gestaan. Gummar heeft nog geholpen bij de afbraak ervan.

Bij het begin van de mobilisatie moesten de militairen ook oefeningen doen. Dit gebeurde meestal op de toenmalige voetbalterreinen van Oosthoven, gelegen achter "De Heihuiskens" op de Steenweg op Ravels. Deze terreinen wa-

ren eigendom van de familie Nuyens. Nadien waren de terreinen van S.K. Oosthoven gelegen aan de Dode Dreef, vooraleer ze definitief verhuisden naar de Polderstraat.

Toen de oorlog uitbrak was Gummar 14 jaar. Net in de periode dat hij begon te werken. Hij werkte als leerling-smid bij Luyten in de Korte Begijnenstraat in Turnhout. Hier verdiende hij een halve frank per uur. Omdat hij vond dat hij te weinig verdiende, heeft hij er zijn opzeg gedaan. Als 15-jarige is hij hier in de streek rond de Werkendam begonnen als "Heispitter". Hier werkte Gummar voor rekening van de directeur van het CBR. Nadat de gronden waren omgespit werden hierop aardappelen, uien, bonen, wortelen enz. geplant. Hiervoor werd men betaald per roede, d.i. 33 are. Elke werknemer kreeg een stuk toegewezen. Elke avond kwam de ploegbaas meten wat je gepresteerd had en aan de hand hiervan werd je betaald. Dit was zeer zwaar werk, dat niemand graag deed. Maar omdat er op de steenfabriek toch bijna geen werk meer was, had men geen andere keuze. Toen de oorlog bijna voorbij was en het ergste leed voor de plaatselijke bewoners geleden was, kwamen de mensen uit de stad koren, aardappelen enz. kopen. Overdag werd er op het veld gewerkt en 's nachts werd er graan en aardappelen naar Nederland gesmokkeld. Gummar was toen 17 jaar en kon geen 50 kg aardappelen dragen. Het gebeurde meermaals dat hij, wanneer hij 's nachts ging smokkelen, overdag moeite had om wakker te blijven. Het graan en de aardappelen werden in een bad gedaan en zo door het water getrokken. Het gebeurde ook dat we met onze fiets de brug over reden, want als je met een zakje graan of aardappelen de brug opreed waren de douane in het begin niet zo streng. Aan Nederlandse kant waren ze veel strenger. We reden via de binnenweggetjes naar Neersel, Castelré of via Ravels-Eel Kruisberg. Om deze voor de douane

te verbergen en niet het risico te lopen dat onze fiets gestolen werd, werd hij tot in de top van een boom getrokken. Op een keer was Gummar serieus in paniek. Het was erg mistig, we hadden al een uur of twee gegaan toen we helemaal verdwaald waren. We waren 's avonds om 11 uur vertrokken en 's morgens om halfvijf hoorde ik plots iets. Als jongste uit de groep werd ik meestal op verkenning gestuurd. Tot mijn verbazing hoorde ik de voetstappen van een Duitse soldaat die patrouilleerde aan de grensovergang in Reuzel. Zo konden wij ons opnieuw oriënteren en zijn we langs de vaardijk naar huis gegaan. Het was intussen al wel tien uur 's morgens, zodat we veel te laat op het werk kwamen. Wanneer we graan smokkelden waren we meestal op pad met een tiental mensen. Om te zien of de kust veilig was reden de twee jongste voorop met een 25 kg graan. De anderen hadden dan een vracht van 75 kg bij zich. Men gebruikte hiervoor een echte smokkelfiets. Dit was een zware baanfiets met op het achterste wiel een groot tandwiel. Omdat de wegen er toen nog zeer hobbelig bij lagen, was het immers geen sinecure om 75 kg op een fiets te vervoeren en zo de smokkelrit zonder brokken tot een goed einde te brengen. Aan de achterkant op een grote bagagedrager, werden twee stokken vastgemaakt. Aan de onderkant waar de bagagedrager tegen het wiel kwam, werd een rubberen lap vastgemaakt. Dit om te vermijden dat de zakken gevuld met graan zouden stuk gaan tegen het wiel. De zakken werden zo over de bagagedrager gelegd dat het gewicht van 50 kg gelijkmatig kon verdeeld worden. De overige 25 kg werd op het stuur gelegd. Om aan de overkant van de vaart te geraken moest men meestal onder een duiker door. Daarom werd het graan in een bad gelegd en zo door het water getrokken. Diegenen die voorop reden, zorgden ervoor dat ze als eersten aan de overkant van de vaart waren, zodat ze hun makkers konden helpen bij het met

touwen naar de overkant trekken van de vracht. Nadien gebeurde het overbrengen van de smokkelwaar met behulp van koeien, kalveren en paarden. Dit was niet altijd gemakkelijk, want paarden zijn immers bang van water. Zo zijn er ooit veel paarden in het water achtergebleven, die dan 's morgens door de douane werden gevonden. Later toen er met de auto gesmokkeld werd, heeft de douane hier meermaals op geschoten. Dit waren natuurlijk smokkelaars van een zwaarder kaliber. Zij waren uitgerust met aangepast smokkelaarsmateriaal. Het was voor de douane dan ook niet gemakkelijk om deze smokkelaars op te pakken. Zij hadden immers een bak met kraaienpoten bij zich, zodat ze deze van zodra de douane hen te dicht op de hielen zat konden uitstrooien. Hierdoor kregen de achtervolgers een lekke band. Er waren ook enkele douaniers bij waar de mensen schrik voor hadden. Zo had je "De Snoek", hij patrouilleerde alleen in het gezelschap van zijn bouvier, die er niet voor terugschrok om de smokkelaars aan te vallen. Zo heeft een kameraad van Gummar ooit zes maanden in de gevangenis van Turnhout gezeten nadat hij was opgepakt door "De Snoek" voor het smokkelen van sacharine. Hiervoor werd je meestal zwaar gestraft.

In 1946 op 20-jarige leeftijd is Gummar dan soldaat geworden in Duitsland. Hij is maar een jaar bij het leger geweest, want in 1947 is hij in Nederland gaan werken. Toen heeft Gummar jenever en tabak gesmokkeld. De tabak was voor hemzelf en de jenever voor de chauffeur van de bus. Maar ze hadden afgesproken dat wanneer ze betrapt zouden worden, de gevolgen voor rekening van Gummar zouden zijn. Onder de bus zat vroeger een groot reserve wiel met een holte en in die holte werd dan de smokkelwaar bewaard. Zo heeft Gummar ooit in één

keer 5 kg tabak en 6 of 7 flessen jenever gesmokkeld. Ondanks het feit dat Gummar ooit verklikt is, werd hij echter nooit betrapt. Er werd nochtans soms grote controle gedaan, zodat de bus ooit bijna binnenstebuiten gekeerd werd. Er waren immers strenge douaniers, waarbij je zeker kon zijn dat wanneer zij controle deden er wel iemand gepakt werd. Zo heeft Gummar meer als één keer meegemaakt dat bij een vrouw de gesmokkelde boter langs haar benen naar beneden liep. Ooit sprong er bij een vrouw een fles jenever die ze verstopt had. Nochtans werd de gesmokkelde waar meestal pas vlak voor we aan de grensovergang kwamen verstopt. Tijdens zijn legerdienst heeft Gummar ooit een harmonica uit Duitsland gesmokkeld. Van een vriend uit Gent, waarvan de vader douanier was, had hij het vereiste loodje gekregen om de harmonica over de grens te krijgen. Per valies dat je had, kreeg je een bonnetje en zo kon je iets mee over de grens brengen. Een medesoldaat die niks bij zich had, had zijn bonnetje aan Gummar gegeven zodat hij de harmonica kon meebrengen. Maar toen mijn vriend aan de grensovergang kwam en het volgens de douane niet mogelijk was dat hij een lege koffer bij zich had, moest hij zich helemaal uitkleden. Zijn valies werd helemaal ondersteboven gekeerd. De douane kon ook niet begrijpen hoe Gummar een gelooide harmonica bij zich kon hebben die in België niet in de handel was.

Als soldij kreeg Gummar tijdens zijn legerdienst 800 sigaretten per maand. Omdat hij niet veel rookte, verkocht hij de sigaretten die hij te veel had. Met deze opbrengst kon hij dan een aantal andere dingen kopen. De prijs voor een sigaret bedroeg toen 5 DM. Als je werd opgepakt omdat je wat te veel bij je had, kreeg je 8 dagen gevangenisstraf en was je al je verlof-

dagen kwijt. Het is ooit gebeurd dat de soldaten hun drinkbus doorzaagden, er iets instaken en deze in het midden terug aan elkaar zetten. Nadien werd deze terug met water gevuld. Koffie, scheermesjes en tafelbestek werd er ook veel meegebracht, maar hiervoor was de douane niet te streng. Toen Gummar in 1951 kamp moest gaan doen werd er nochtans nog even streng gecontroleerd. Hij had 800 sigaretten bij zich en omdat hij dacht dat de controle veel soepeler was geworden, had hij deze bovenaan in zijn rugzak zitten. Bij de controle bleek dat je nog steeds niet meer sigaretten mocht meenemen, zodat hij een serieuze boete moest betalen. Er was immers veel vraag naar sigaretten. Als de miliciens een sigaret maar half oprookten, werd er door de Duitse soldaten gevochten om deze als eerste in handen te krijgen. Maar de kameraden van diegene die de sigaret te pakken kreeg, mochten allemaal meeroken. Als Gummar als militair zijn haar liet knippen bij een Duitse kapper, gaf hij hem een vol pakje sigaretten. Dit had een waarde van 100 DM en de kapper was natuurlijk in de wolven. Maar toen hij op een keer zijn haar liet knippen, waren er een aantal klanten voor hem en hij gaf aan al de wachtenden een sigaret. Nadien was de kapper boos omdat Gummar sigaretten had gegeven aan andere klanten. Vanaf toen betaalde Gummar nog maar 3 DM voor een kapbeurt. Dit was meer dan voldoende, de prijs voor een kapbeurt bedroeg toen 1,75 DM. Nadien is Gummar hier nooit meer geweest.

Als de mensen zich nu niet goed voelen wordt er een arts geraadpleegd. Gebeurde dit vroeger ook of hadden ze zo hun eigen middeltjes tegen ziektes en andere kwalen.

Vroeger werd er enkel in noodgevallen naar de dokter gegaan, wanneer er bijvoorbeeld iemand met 40°C koorts in bed lag.

In de meeste gezinnen werd toen het boek van Dr. Dumas gebruikt. Hierin vond je huismiddeltjes tegen allerlei kwalen. Als er toen in het gezin iemand een verkoudheid had, maakte Gummars moeder een afkooksel van kleine of grote weegbree. Hiervan werd dan siroop gemaakt. Dit is trouwens nog altijd een uitstekend middel tegen verkoudheden. Er werd ook veel vlierbessensiroop gemaakt om verkoudheden te bestrijden. Voor kinderen die na een griep fel verzwakt waren of een zwakke gezondheid hadden, schreef de dokter een fles kinawijn voor. Dit bevorderde de herstelling. Momenteel echter kennen er nog weinig mensen kinawijn. Toen Gummars moeder onlangs in het ziekenhuis lag en fel verzwakt was, wilde Gummar bij de apotheker een fles kinawijn bestellen. Zij kende dit echter niet. Bij navraag bleek echter dat kinawijn nog steeds in de handel is. Op vraag van Gummar bestelde de apotheker een fles kinawijn. Hij mocht ze 's anderendaags vooraleer hij naar het ziekenhuis reed komen afhalen. Toen vertelde de apotheker dat zij ze had door verkocht. Maar de waarheid was dat zij ze niet besteld had omdat ze te duur was. Als je een wonde had werd er gewoon een stuk van een versleten laken rond gedaan. Als je in de prikkeldraad liep werd de wonde nauwelijks verzorgd. Dit had tot gevolg dat deze meestal begon te zweren en je toch nog een dokter moest raadplegen. Gummar heeft vroeger meermaals een serieuze wonde gehad. Als 12-jarige moest je toen dagelijks een mand hout kappen. Op een keer heeft Gummar zijn been open gekapt. Toen is de dokter wel moeten komen om krammetjes te zetten. Hiervoor werd dan een metaal wasspeld met krammetjes gebruikt. Toen de wond genezen was heeft Gummar de krammetjes er zelf uitgehaald omdat hij te bang was om naar de dokter te gaan. Als er iemand hoofdpijn had, maakte men een afkooksel van de schors van een wilg. Deze bevat veel salicylzuur. Als je hier thee van gedron-

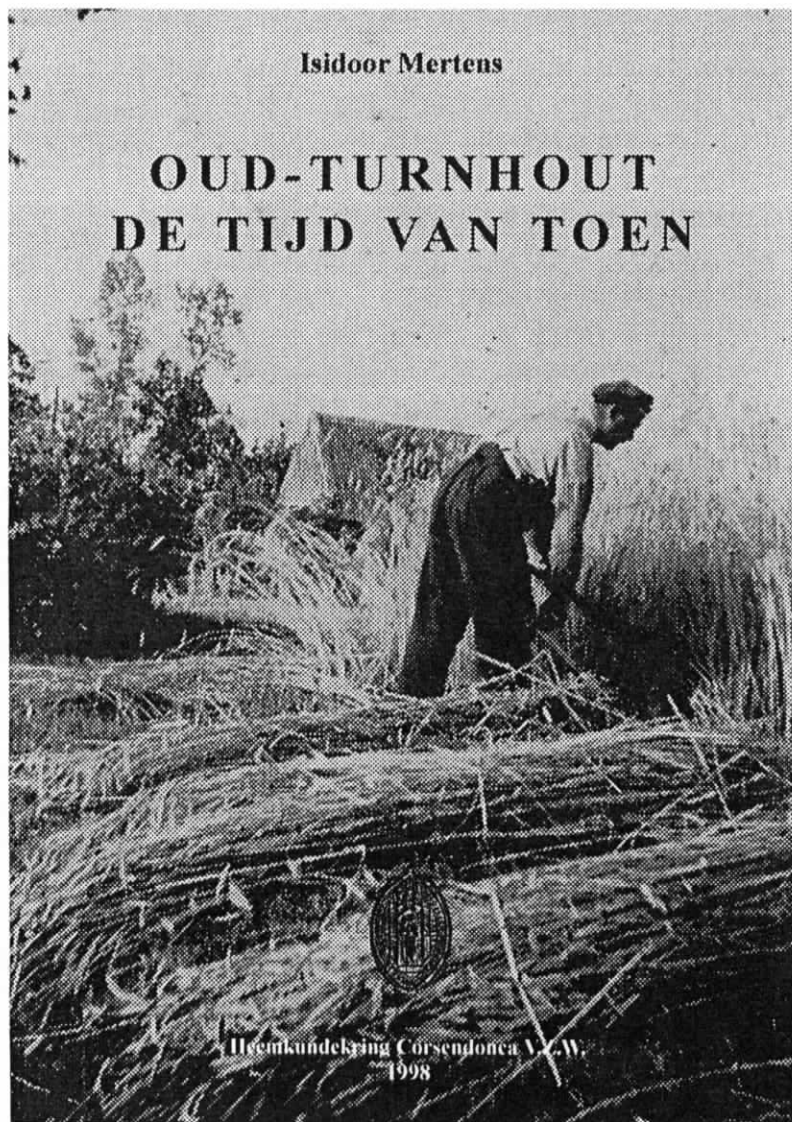

ken had, was je hoofdpijn wel over. Nu heeft men voor elke kwaal een pilletje omdat de chemische industrie te veel aan belang gewonnen heeft. Maar kijk maar eens naar de gebruiksaanwijzing van aspirine. Die bevat nog steeds veel salicylzuur. Aan de kant van de vaart groeide de brede lissen, die gebruikt werd voor de bestrijding van maagpijn. Deze pijn werd waarschijnlijk veroorzaakt door het eten van het donkere zwarte brood, het zogenaamde "paardenbrood", veel spek en varkensvlees. Het sap van een rauwe aardappel hielp meestal ook tegen maagpijn. Maagpijn wordt meestal veroorzaakt door een teveel aan maagzuur en dit sap trok het teveel aan maagzuur weg. Om de nieren te zuiveren kookte men een aardappel, die men een nacht rond de pijnlijke plaats deed. Omdat de nieren helemaal werden uitgetrokken, hield men alleen nog maar een stinkende brij over. De nierpijn was wel verdwenen. Voor mensen die het aan de lever hadden was er niet zo direct een oplossing, want mensen met een leverkwaal hadden meestal ook maagpijn. Een goed middel voor de lever was stinkende gouwe. Dit is ook heel goed voor de ogen, maar men moet er wel zeer voorzichtig mee omspringen want hij is immers gemakkelijk giftig. Je mag hem eigenlijk enkel op doktersadvies gebruiken. Gummar heeft ooit gezien dat een zwaan dit in haar ogen deed waardoor ze beter kon zien. Zeer heilzaam om de lever te ontzwellen zijn ganzentongen. Als je last hebt van een tekort aan ijzer in het bloed moet je in het voorjaar de jonge plantjes van netels nemen en hier thee van maken. Je mag dit brouwsel wel niet langer dan 6 weken aan een stuk drinken want anders kan dit weer nefast zijn voor je lever. Inotialzalf was zeer goed tegen zweren, omdat deze veel zink bevat. Zo had de moeder van Gummar een tiental jaren geleden last van een open beenwonde die maar niet wou genezen. Ze was hiervoor al een aan-

tal keer naar een huidspecialist geweest, maar niks hielp. Tot haar iemand de raad gaf inotialzalf te gebruiken. Na 2 maanden was de wonde helemaal genezen. Voor de mensen die in het voorjaar gemakkelijk last hebben van keel- en hoofdpijn is het kleine hoefblad een heilzame plant. Elk plantje in de natuur heeft immers zijn waarde. Bladeren van een witte kool zijn zeer goed voor zenuwontstekingen zoals zona. Van paardebloemen kan je zeer lekkere honing maken. Deze moet je dan wel plukken in het midden van de dag wanneer ze goed openstaan en het droog is. Je moet ze wel plukken op plaatsen waar er geen meststoffen gestrooid zijn. Brandnetel is zeer heilzaam voor mensen die last hebben van de prostaat. Op 60-jarige leeftijd had Gummars vader al 13 keer in het ziekenhuis gelegen omdat hij last had met de prostaat. Omdat hij elke keer als hij in het ziekenhuis gelegen had zoveel pijn leed, ging hij niet meer. Na een tijdje is hij toen naar een pendelaar in Roosendaal geweest. Van hem kreeg hij druppels die hij heel zijn verdere leven moest innemen. Uiteindelijk is hij aan kanker gestorven maar hij is wel 82 jaar geworden. Toen ik later ontdekte dat heel zijn hof vol goudbloemen stond wist ik waar dit goed voor was. Later heb ik deze bloemen immers nog opgemerkt in de tuin van mensen die uiteindelijk aan kanker gestorven zijn.

Na een zeer aangename en leerrijke babbel bij een lekker kopje koffie keerden we moe maar voldaan naar huis huiswaarts.

Rudy Cornelis
Roger Haeseldonckx

"De tijd van toen" wordt voorgesteld in de raadzaal van het gemeentehuis op zaterdag **28 november om 20 uur**.

Heemkundekring Corsendonca heeft de eer u haar nieuwe publicatie "**Oud-Turnhout de tijd van toen**" voor te stellen. "Oud-Turnhout de tijd van toen" is geschreven door Isidoor Mertens.

Aan vele inwoners van Oud-Turnhout hoeven wij Isidoor Mertens niet meer voor te stellen. Hij werd in onze gemeente geboren op 29 september 1928 en heeft zijn ganse jeugd in zijn geliefd geboortedorp doorgebracht.

Door zijn aangeboren voorliefde voor zijn geboortedorp en zijn bijna fotografisch geheugen, kan hij over het Oud-

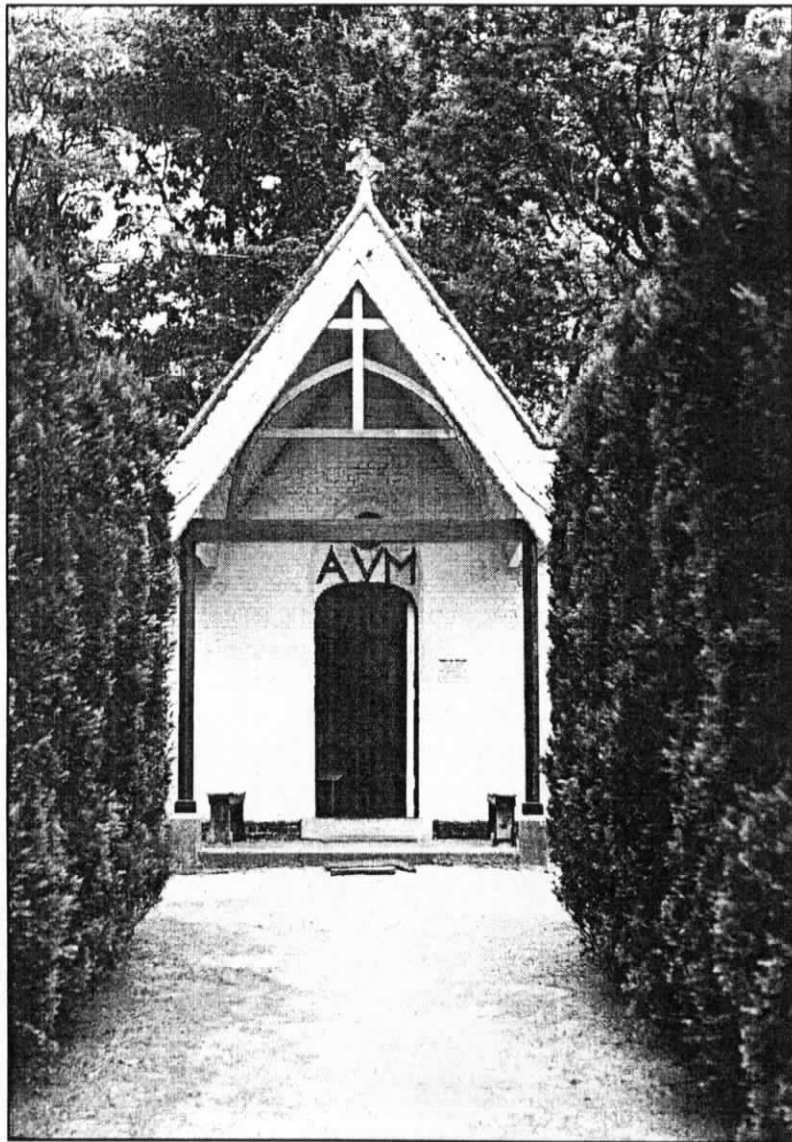
Turnhout van zijn jeugd jaren urenlang vertellen. In "De tijd van toen" schetst Isidoor een prachtig sfeerbeeld van het dorp Oud-Turnhout zoals het nog door veel van onze oudere dorpsgenoten gekend is. De auteur heeft daarbij een uitstekend oog voor hoe de mensen leefden, geloofden, werkten, ruzie maakten en feestten. Uiteraard ontbreken de verhalen over spoken en heksen, zoals die vroeger door zijn vader bij de Leuvense stoof in de wintertijd verteld werden, niet.

Vele dorpsfiguren die het leven in een kleine gemeenschap met heel wat humor hebben gekruid, heeft Isidoor nog gekend. Hij typeert ze op een unieke manier en zorgt er zo voor dat ook deze en de volgende generatie Peer Stoel, Mil Kavoe, Koob Meyvis en Mieken Toon nog zullen kennen. Dit alles werd opgefleurd met meer dan 100 foto's.

Zoals gewoonlijk is Corsendonca niet duur met zijn prijzen. Bij voorintekening tot en met 15 november 1998 bedraagt de prijs **625 fr.** leden van "Corsendonca" kunnen één exemplaar verkrijgen voor **550 fr.** Na deze periode bedraagt de prijs **725 fr.** Bestellingen kunnen gedaan worden bij de bestuursleden van Corsendonca.

Of door storting van het verschuldigde bedrag op rekening nummer 001-1085134-71 t.n.v. Corsendonca, Dorp 31, 2360 Oud-Turnhout met vermelding "De tijd van toen".

Het Kapelleke van Rhoode.
 Gebouwd in 1897 in opdracht van Josephine Frederika Dessauer.
 (Foto archief Corsendonca)

Het kapelleke van Rhoode

Het kan dan wel zijn dat de Kempen lange tijd de naam heeft gehad een arme streek te zijn. De magere akkers en zijn dorre zandvlakten, de schijnbare troosteloze eenzaamheid van zijn uitgestrekte heide, de stugge geslotenheid van zijn dorpen, zal daar zeker niet vreemd aan geweest zijn.

Maar zo arm van haaf en goed de Kempenaar van toen ook was, hoe taai en verbeterd hij ook voor zijn brood moest wroeten, zo rijk was zijn religieus en devotelijk gevoel. Het harde leven in de op plaatsen zo ondankbare hei, het sombere en bescheiden leven ver van weelde en luidruchtigheid, hebben dat religieus gevoel van de Kempenaar nog verdiept. Niet dat zij willoos berustten in een levenslot dat hun bij pozen ook te zwaar leek. Maar het leven met zijn bestel, zijn miseries en zijn mysteries, werd aanvaard zoals het was, en al de vraagstukken die daarbij rezen, kregen hun oplossing in de religieuze sfeer. Nergens waren de kerkelijke feesten zo vol en zo volks als in de Kempen. In de religieuze betekenis van het woord waren de jaarlijkse processies een echt volksfeest. De traag voorbij schuivende, kleurige groepen werden gespannen gevolgd door een massa kijkers, en menige moeder zag met trots naar haar kind, dat als maagdeke in de processie opstapte. De trage, plechtige marche van de dorpsfanfare, de wapperende vlaggen van de verenigingen in de wind, de met witzand en bloemen bestrooide straten, het devotelijk knielen wanneer het allerheiligste omringd door de kerkzangers voorbij werd gedragen. Het was iets enig, neen het was iets groots. Verder was er, en is er nog steeds, die goede naïeve mariale godsvrucht van de Kempenaar. Het is echt niet zo'n wonder dat er in de Kempen zoveel kapelletjes te vinden zijn. Men komt ze overal tegen, zelfs op de

Josephine Frederika Dessauer.
 ° Assaffenburg (Duitsland) 27 maart 1840
 † Turnhout 21 juli 1904
 (foto eigendom Ridder Richard Boone)

meest verlaten streek stoot men op een eenzame kapel, zomaar op een oude boomstronk, op de splitsing van de weg, of soms zo maar gebouwd op een open plaats in het bos. Deze kapelletjes werden druk bezocht, men trok er geregeld naar toe op beeweg voor een of ander reden. Zo werd bijvoorbeeld naar de kapel van Sint-Barbara gepelgrimeerd tegen de haastige en onvoorziene dood, naar dat van Sint-Cornelis tegen allerlei ziekten en naar Sint-Job voor de gesel van die tijden, de 'haestige siekte' of pest. Deze kapelletjes waren zowat in elk Kempisch dorp te vinden.

Voor de Mariakapelletjes lag het hoogtepunt in de maand mei, dan was er bijna in elke buurt wel een Mariakapelletje te vinden, waar gedurende de ganse maand dagelijks de rozenkrans werd gebeden welke druk werd bijgewoond door de buurtbewoners. Vele van die tradities zijn thans verdwenen, enkelen worden nog in ere gehouden zeker in de maand mei, denken we maar aan Scherpenheuvel, hoeveel trekken daar nog jaarlijks naartoe met de fiets, of zelfs te voet, al is dat laatste met de jaren wel minder geworen. Het bidden van de rozenkrans tijdens de maand mei bij de buurtkapelletjes is wel zo goed als uitgestorven.

In Oud-Turnhout bestonden en bestaan thans nog heel wat Mariakapelletjes. En alhoewel de tand des tijds ook hier bij ons diepe sporen heeft nagelaten, is de Mariaverering nog verre van uitgestorven. Een van die tradities die in Oud-Turnhout de tand des tijds overleefd heeft, is de jaarlijkse bedevaart met gebedsviering naar het kapelleke van Rhoode. Een gebedsviering die, naar het voorbeeld van de stichteres, telkens op de derde woensdag van mei gehouden wordt, en dat nu al gedurende ongeveer honderd jaar.

De stenen kapel van Rhoode werd gebouwd in 1897 in opdracht

van Mevrouw Josephine Frederika Dessauer. Deze bidplaats is gelegen aan een landweg in het Oud-Turnhoutse gehucht Rhoode tussen het Zwaneven en het toenmalig Oud-Turnhouts gehucht Schoonbroek (thans bij Retie).

De grond waarop de kapel gebouwd is, was tot een eind in de 19de eeuw vage grond of vroente.

Bij het opstellen van het kadaster (ter plaatse opgemeten op de grond op 17 juli 1826) kreeg het perceel het kadasternummer sectie G 28; het betrof heidegrond eigendom van de gemeente Turnhout ter grootte van 18 hectare 43 are 40 centiare.

Als in 1841 de stad Turnhout het perceel opdeelt in 19 afzonderlijke kavels en openbaar verkoopt, krijgen we de volgende benamingen; G 28 deel A tot en met U.

De voorlopige verkoop vindt plaats te Rhoode aan de «Rhooyse brug» op vrijdag 27 augustus 1841 te 9 uur. De definitieve toewijzing gebeurt op 3 september om 14 uur op het stadhuis te Turnhout, onder toezicht van secretaris J. Capet en burgemeester J. Van Lieshout.¹

Perceel sectie G 28 deel K, L en O wordt in onverdeeldheid gekocht door :

Christiaan Van Herck - Van Dael, landbouwer te Rhoode, en Jan Baptist Driesen - Melis, eveneens landbouwer te Rhoode. Er wordt betaald de prijs van 300,- frank voor een totale grootte van 2 ha, 25 a, 5 ca.

De verkoopakte wordt getekend op 17 september 1841 door notaris Noten te Turnhout en wordt geregistreerd op 23 september 1841.²

Vervolgens wordt een gedeelte onderhands verkocht aan

¹ Bron: De Kempenaar, augustus 1841.

² Rijksarchief Beveren-Waas, Actes civils, registratiekantoor Turnhout 1841.

Josephina Dufour - Dessauer op 8 juli 1897, akte notaris Dierckx te Turnhout, geregistreerd op 19 juli 1897.

De verkopers waren;

- 1) Van Herck - Van Dael Christiaan, weduwe en kinderen.
- 2) Jacobus Sels - Driesen.

Letterlijke omschrijving in de akte: *Een deel vagen grond zuidwaarts af te nemen van het perceel G 28 O, groot in 't geheel 85 a 80 ca.*

De nieuwe kadastrale benaming: G 28 L2 voor de bidplaats en G 28 M2 voor de kapel.³

Blijkbaar heeft mevrouw Dufour er toen geen gras over laten groeien, want 4 maanden later werd reeds de nieuwe kapel ingehuldigd.

Dat dit gebeurde onder grote belangstelling kunnen we lezen in het verslag van de toenmalige reporter.

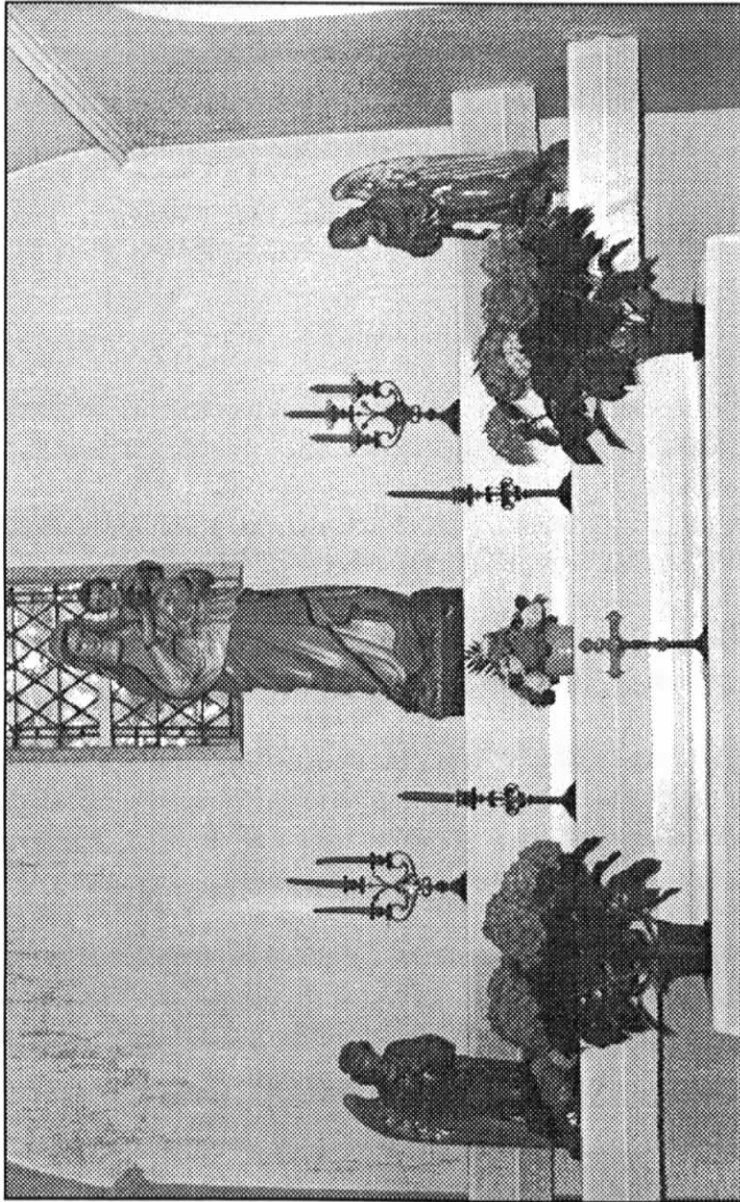
Wijding der nieuwe kapel van O.-L.-Vrouw van Hulp en Bijstand, te Rhode onder Oud-Turnhout.⁴

Zeker genoot Rhodes' bodem, onder Oud-Turnhout gelegen, nimmer zulke eerbewijzing dan verleden Woensdag namiddag, door de wijding eener kapel en kruisweg, dewelke aan de inwoners door de achtbare dame Dufour-Dessauer onzer stad, waren geschonken.

Rond drij ure zag men aan het Zwaneven vereenigd de geestelijke overheid van Oud-Turnhout, de eerw. Pater Theodosius, Minderbroeder, de eerw. Paters Redemptoristen De Meester en Van Durme, de achtbare Dame Dufour en hare gansche familie, waaronder den heer Advokaat Versteylen-Dufour, pro-

³ Ministerie van financiën, archief van het kadaster, transporten 1897.

⁴ Bron: Aankondigingsblad, 20 november 1897.

Het altaar met het Mariabeeld van het Rhooise kapelleke

(Foto archief Corsendonca)

vinciaal raadslid en zijne dame, M. Broeckx, burgemeester te Oud-Turnhout, en eene talrijke schaar van Turnhout, Oud-Turnhout, Corsendonck en Rhode.

Verscheidene praalbogen, benevens de ontelbare bevestigde dennenboompjes versierden dezer anders zoo eentoonigen weg. Op arken las men de volgende jaarschriften :

Rhode, juich en jubel voor de plechtige wijding uwer kapel.

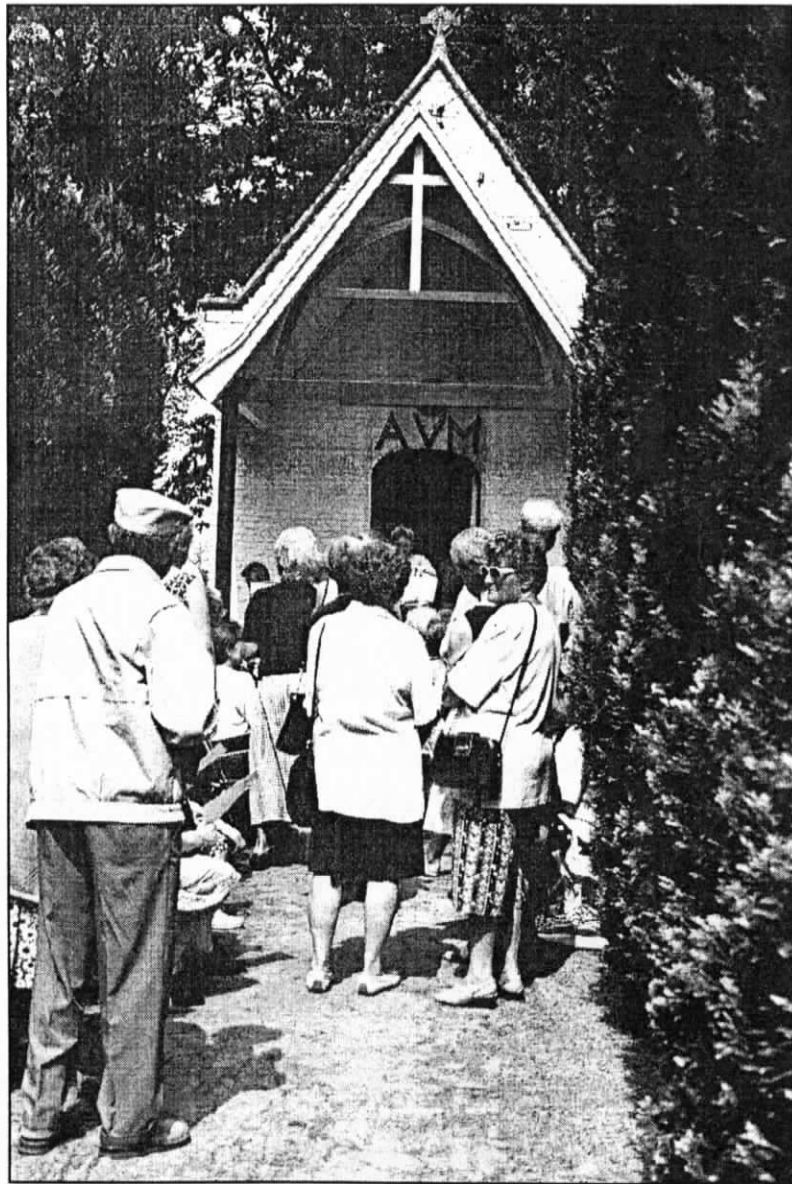
Lieve Vrouw, wij bidden U allen vurig voor de brave stichteres uwer nieuwe kapel.

In stoet trok men, onder het zingen door de inwoners, van lofzangen ter eere van de H. Maagd, naar de fraaie kapel te Rhode opgericht ter eere van O.-L.-Vrouw van hulp en bijstand. Aldaar werd door den Z. E. H. Pastoor van Oud-Turnhout, den eerw. Pater Redemptorist De Meester en de eerw. Pater Theodosius, thans overste van het nieuwe klooster der paters Minderbroeders te Turnhout, de kapel plechtig gewijd, alsmede de beelden en de kruisweg.

Toch grootsch was de indruk toen de eerw. Pater Theodosius, gevolgd door gansch deze menigte, voor de eerste maal daar den kruisweg voorlas, die daarom ook, om God te danken voor deze nieuwe weldaad, door een "Te Deum" gevolgd werd.

Na deze godsdienstige plechtigheid deed het dochttertje van M. P. Van Uffelen de volgend schoone aanspraak :

Achtbare weldoenster, Madame Dufour,
Heden kom ik de taak vervullen, die mij door mijne geburen is opgelegd, om u te bedanken voor de schoone weldaad die gij ons bewezen hebt met hier in ons gehucht zulk eene schoone

Reeds kort na de middag kwamen de eerste bedevaarders toe.

(Foto archief Corsendonca)

kapel te bouwen ter eere van Onze-Lieve-Vrouw, waar wij in al onzen nood hulp en bijstand kunnen komen afsmeeken. Wij zullen dan vandaag nog de allerheiligste Maagd bidden dat zij u mag bijstaan in al uwe ondernemingen, voor de eer die gij Haar hebt aangedaan, en dat Zij u nog vele jaren vol gezondheid en voorspoed op deze aarde mag verleenen, en gij hierna maals het eeuwig geluk des Hemels met haar mocht genieten. Vol vertrouwen op de allerheiligste Maagd, zijn wij verzekerd dat zij onze gebeden zal verhooren, want wij zullen het zonder ophouden vragen aan Onze Lieve Moeder Gods, dat u niet de minste tegenspoed naar ziel of lichaam moge tegenkomen. Ja, beminde weldoenster, in naam van al mijne Rhoodsche vrienden, bedank ik u duizenmaal en roep in aller naam :
Lang en gelukkig leve Madame Dufour!

Diep getroffen bedankte de achtbare dame Dufour hen voor de eerbewijzing die zij heden te Rhode samen aan de Heilige Moeder Gods komen te bewijzen, en drukte de hoop uit elkan- der nog lange jaren op deze schoone bidplaats te mogen ontmoeten.

Een gul feestmaal wachtte verders de deelnemers op het lust- hof, dat daar gansch versierd zich uitstrekt in het midden van een nieuw doch veelbelovend park. Hier ook ontbrak het niet aan vreugde en gaf ieders hart zich lucht tot erkenenis, daar inderdaad op den gevel prijkte :

“Wij allen wenschen u geluk voor deze schoone gift, en danken u zeer voor al het goed dat gij hebt verricht.”

De dag van woensdag is waarlijk een dag van vreugde en vol- doening geweest voor de inwoners van Rhode, voor de acht-

bare stichteres en voor allen die aan het feest hebben deelgenomen.

Moge Onze-Lieve-Vrouw van hulp en bijstand de vurige gebeden verhooren der Rhodenaars voor hun gehucht en voor de achtbare familie Dufour. 5

Wie was nu deze achtbare dame Josephine Frederika Dessauer? *Josephine Frederika Dessauer werd in Duitsland geboren op 27 maart 1840 in het Beierse Aschaffenburg.*

Zij was de dochter van Frans Johann Dessauer en Katharina von Molitor. Frans Johann Dessauer was een fabrikant van gekleurd papier en lijm in Aschaffenburg op de Main en genoot een groot aanzien in Beieren.

In 1860, op 20-jarige leeftijd, huwde Josephine Frederika Dessauer met Joannes Wilhelmus Dierckx geboren te Turnhout op 18 augustus 1828 zoon van Johannes Josephus Dierckx en Antonia Brepols, erfgenaam van de drukkerij Brepols Dierckx-zoon, die ze tijdens zijn bezoeken aan haar vaders fabriek had leren kennen. Na de dood van haar echtgenoot, Joannes Wilhelmus Dierckx, die op 26 april 1866 te Turnhout op amper 36-jarige leeftijd overleed, trad zij op 13 augustus 1867 voor de tweede maal in het huwelijk met Arthur Paul Louis Dufour geboren te Charleroi op 19 juni 1838 zoon van Barthélémy

⁵ Het "Lusthof" waarvan hier sprake is, was het jaar voordien op 28-10-1896 tijdens een publieke verkoop aangekocht door Josephina Dufour – Dessauer. De verkoper was Derbaix – Thriar Nicolas uit Seneffe. Beschrijving van het goed: "grooten eigendom te Rhoode, zijnde eene boerenstede bestaende in huizing met verdieping, dienende tot jacht paviljoen, met aangelegen hof, stallingen, schuur remise, bouw, hooi en weilanden, heide en turfvelden. De registratie gebeurde bij Notaris Dierckx te Turnhout op 2-11-1896. Thans wordt deze herehoeve bewoond door de familie Dierckx – Simonis.

Dufour (1798-1882) en Anna Schott (1801-1871). Arthur Paul Louis Dufour was hoofdingenieur van Waterstaat (bruggen en wegen). Maar ook haar tweede echtgenoot zou vrij jong overlijden. Arthur Paul Louis Dufour overleed te Turnhout op 25 december 1887 nog geen vijftig jaar oud.

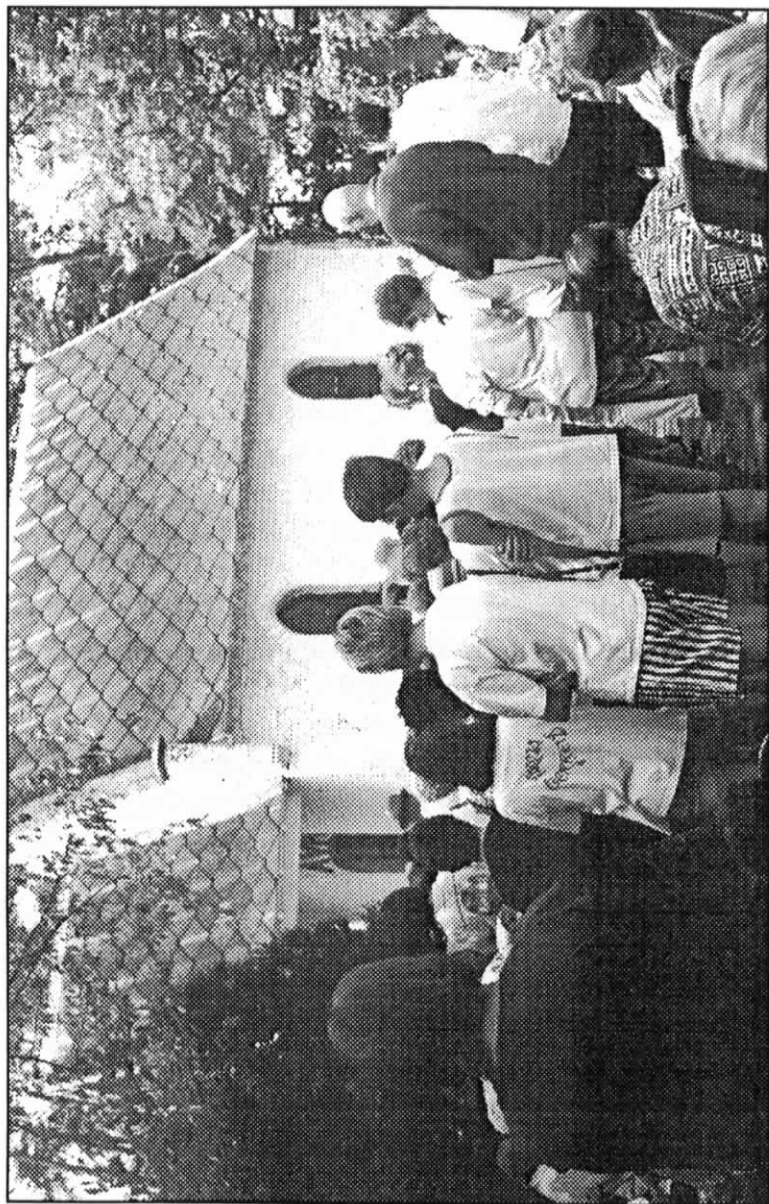
Josephine Frederika Dessauer was een zeer godsdienstige vrouw. Buiten de Mariakapel te Rhoode had ze ook op haar landgoed en buitenverblijf 'De Paai' een kapel ter ere van haar patroonheilige Sint-Jozef laten bouwen.

Ondanks haar druk en zakelijk leven -na de dood van haar eerste man had zij de leiding van de drukkerij Brepols Dierckx-zoon op zich genomen, een taak die ze ook tijdens en na de dood van haar tweede echtgenoot Arthur Paul Louis Dufour bleef uitoefenen- kwam zij toch regelmatig naar haar kapel te Rhoode om te bidden.

In de boerderij aan de overzijde van de weg had de familie, Dufour-Dessauer steeds en bestendig een kamer ter hunner beschikking. Het lijkt geen twijfel dat de omwoners van het gehucht telkens onder de indruk zullen geweest zijn wanneer zij deze mooie Beierse dame zagen voorbijrijden in haar open met twee paarden bespannen koets, steeds gevolgd door een paar hazewindhonden.

En spoedig kwam de plaatselijke bevolking samen met mevrouw Dufour meebidden.

Maar het jaarlijks hoogtepunt voor mevrouw Dessauer was echter de derde woensdag van mei, wanneer zij 's namiddags in gezelschap van haar familie naar haar 'Bidkappelleke' kwam waar dan met de familie, de mensen van Rhoode en andere aanwezigen de Rozenkrans werd gebeden. Na deze familiale gebedsviering bleef de familie in de boerderij aan de overzijde van de weg koffie drinken, en ter deze gelegenheid werden er

Stil en ingetogen werd de rozenkrans gebeden.

(Foto archief Corsendonca)

aan de mensen van Rhoode en aan de al dan niet toevallige deelnemers krentenkoeken uitgedeeld.

Na een langdurige ziekte overleed Josephine Frederika Dessauer op 64-jarige leeftijd te Turnhout, op 21 juli 1904. Maar de bedevaart naar haar bidkapelletje en de traditie daaromheen leefde verder.

Nog steeds wordt er nog jaarlijks op de derde woensdag in mei gepelgrimeerd naar het kapelleken van Rhoode. Ook de plaatselijk scholen van Schoonbroek, Oud-Turnhout en Zwaneven, hebben jaren lang naar het Rooise kapelleke op bedevaart getrokken. Na eerst een grote, dikke kaars te hebben aangeschaft, waarvoor de leerlingen van de respectieve school een bijdrage hadden betaald, trok men dan stoetsgewijs te voet naar Rhoode. Daar aangekomen werd na eerst de kaars geofferd te hebben, het rozenhoedje gebeden en werden er enkele Mariale-liederen gezonden. Daarna werden ook aan hen rozijnenkoeken uitgedeeld terwijl wat verder op, in een van de hoeven, een flesje limonade kon gekocht worden voor één frank. Voor vele van de kinderen was dat het eigenlijke reisdoel, want limonade was er thuis niet elke dag te vinden. Na nog wat rondgeravot te hebben in de omliggende bossen keerde men dan weer gezamenlijk onder het toezicht van de onderwijzers naar huis.

Door het steeds toenemend en drukke verkeer, de leerdruk van de kinderen op de school, is deze jaarlijkse bedevaart van de schoolkinderen in de vergeethoek geraakt. Enkel die van het Zwaneven maken nog de jaarlijkse tocht naar Rhoode.

Maar ondanks alles leeft de gedachte en de traditie nog steeds verder. Dank zij de moed en de volharding van de huidige eigenares barones Simonis, geboren Yvonne du Four, kleindochter van de stichteres, samen met haar dochter mevrouw Dierckx – Simonis, dewelke in de boerderij aan de overkant van de

Ook nu weer werden er krentenkoeken uitgedeeld op het einde van de gebedsviering.
(Foto archief Corsendonca)

weg woont, wordt de traditie nog steeds in ere gehouden. Zo stond ook weer dit jaar op 20 mei 1998, de derde woensdag van de maand, de Rhooise kapel volop in de belangstelling. Alhoewel het gebedsevenement eerst om 15 uur een aanvang zou nemen, begon reeds kort na de middag de trek in de richting van de Rhooise kapel. Uit alle richtingen kwamen de belangstellende toe, te voet, met de fiets of met de auto. Opvallend was het dat buiten de groep zestig-plussers gewapend met strandstoelen en ander opvouwbare zitjes, het aantal aanwezigen jongeren verrassend vrij groot was. Toen omstreeks 15 uur in aanwezigheid van de thans 91-jarige barones Simonis, vergezeld van haar kinderen kleinkinderen en andere familieleden de rozenkrans werd ingezet, was het aantal aanwezigen uitgegroeid tot om en bij de 250 personen, 250 personen die stil en ingetogen de rozenkrans meebaden. Na het bidden van de rozenkrans en het zingen van enkele gekende marialiederen, werden ook nu weer traditiegetrouw door de kinderen en kleinkinderen van barones Simonis rond de zeventien krentenkoeken uitgedeeld aan de aanwezigen.

Maar ook de Kempen is door de jaren heen veranderd. Buiten de jaarlijkse bedevaart is de grote toeloop van vroeger verdwenen. In de zomermaanden treft men al wel eens een wandelaar of fietser aan die er even blijft bidden of verpozen. Van de scholen is het alleen die van het Zwaneven die nog de jaarlijkse bedevaart in ere houdt. Maar desondanks tracht Ghislaine Dierckx de achterkleindochter van de stichteres, de traditie voort te zetten.

En, zoals reeds gezegd, ook de Kempen is de laatste jaren veranderd. En spijtig genoeg kan men de dag van vandaag ook in het thans nog landelijke en rustige Rhoode, de deur niet meer laten openstaan. Zo is het in het verleden al gebeurd, dat tij-

dens een Pinksterweekeinde, de kapel het slachtoffer werd van een laffe daad van brandstichting en vandalisme. Het altaar van de kapel werd in brand gestoken en brandde gedeeltelijk uit. Het centrale Mariabeeld en een engelenbeeld raakten ernstig beschadigd.

Maar Ghislaine Dierckx geeft de moed niet op.

“Alhoewel er de laatste jaren veel werd gestolen, denk ik er niet aan de deur van de kapel te sluiten”, zo zegt Chislaine Dierckx. “In de zomer zitten er elke dag mensen te bidden bij de kapel, en we beleven veel plezier aan de jaarlijkse bijeenkomst, de traditie mag niet verloren gaan!”

Laten we hopen dat Mevrouw Chislaine Dierckx de moed en de kracht mag blijven houden om deze mooie traditie in ere te kunnen houden. En wie weet, wil later een van haar kinderen haar taak overnemen om zo de mooie traditie van het Rhooise “Koekenkappelleke” levendig te houden.

Roger Van Mierlo

Bidprentje Josepha Dessauer.
(stadsarchief Turnhout)

Inhoud

Voorwoord	blz. 1
De gemeenteraad 100 jaar geleden	blz. 2
De ouderdom van de Sint-Antoniuskapel	blz. 5
Ten huize van... Gummarus Van Echenpoel	blz. 11
Oud-Turnhout de tijd van toen	blz. 24
Het Kapelleke van Rhoode	blz. 27

CORSENDONCA

Corsendonca

Corsendonca is het ledentijdschrift van de Oud-Turnhoutse Heemkundekring "Corsendonca". Het verschijnt viermaal per jaar en is geregistreerd onder het nummer ISSN 0779-5785.

Losse nummers zijn verkrijgbaar voor de prijs van 100 fr.

Redactie en lay-out : Roger Van Mierlo
Draaiboom 4
2360 Oud-Turnhout tel.45.06.24

Elk artikel of verhaal handelend over ons dorp, zowel van vroeger als nu en dat geschikt is voor ons tijdschrift, is steeds welkom op boven vernoemd redactieadres.

Lidmaatschap

Het lidgeld bedraagt 250 fr per jaar. Men kan steeds lid worden door storting van dit bedrag op rekening **001-1085134-71 t.n.v. Heemkundekring Corsendonca**. U ontvangt dan niet alleen het ledentijdschrift, maar u krijgt ook steeds een flinke korting bij een nieuwe publicatie.

Museum

Het heemmuseum van Corsendonca is geopend op de eerste zondag van de maand en dit van april tot en met oktober telkens van 14 tot 17 uur. Het museum is gevestigd in het gemeentehuis van Oud-Turnhout. De toegang is gratis.

Fotoarchief

De heemkundekring Corsendonca is reeds geruime tijd bezig met het aanleggen van een fotoarchief. Om dit archief aan te vullen zijn we steeds op zoek naar nieuw materiaal. Alle fotomateriaal met betrekking tot onze gemeente is steeds welkom (kerkelijk, cultureel, vereniging enz.) U ontvangt steeds, nadat Corsendonca een dublikaat heeft laten maken, uw foto's in ongeschonden staat terug. Geef ons een seintje, of contacteer: Jan Sels

Draaiboom 98
Oud-Turnhout tel. 45.18.12

ASLK - SPAREN

REEDS JAREN HET MEEST ERVAREN

UW BANK EN VERZEKERINGSTEAM

Agentschap Arendonk
De Valken 8
2370 Arendonk
Tel. 014/67.76.96

Agentschap Oud-Turnhout
Steenweg op Turnhout 7
2360 Oud-Turnhout
Tel. 014/45.01.21